Anna Nurminen

Vielä kerran Jean-Luc Nancy

Vuosi on 2021, päivä 24. elokuuta. Avaan Instagramin. Syötteeseeni ilmestyy kuva ja sen yhteydessä lyhyt teksti, jonka merkitystä en heti ymmärrä: ”Jean-Luc Nancy 26.7.1940–23.8.2021.” Muutaman tapailevan hetken ajatukseni hakevat suuntaa noiden kirjainten ja numeroiden viitoittamina, kunnes ne kerääntyvät päätelmäksi: Jean-Luc Nancy on kuollut. Asia on pakko tarkistaa. Avaan internetselaimen puhelimestani ja kirjoitan hakukenttään ”jean-luc nancy mort”. Hakutulokset varmistavat, että yksi nykyfilosofian suurimmista nimistä on menehtynyt edellisenä iltana. Ranskalaiset mediat ovat huomioineet poismenon laajasti – eikä ihme, sillä viimeisiin päiviinsä asti Nancy otti aktiivisesti osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, kommentoi ajankohtaisia tapahtumia, kirjoitti lehtiin ja julkaisi kirjoja tasaisin väliajoin.

Olo on epäuskoinen, sillä jollain tavalla Nancy on alkanut tuntua kuolemattomalta. Kuolemattomalta juuri siksi, että hän oli niin alleviivatun kuolevainen. Sydänlihasrappeuman vuoksi hänen sydämensä oli ”ohjelmoitu kestämään vain viisikymmentä vuotta”[1]. Miltä tuntui kantaa noin selkeästi artikuloitua kuolemaa rinnassaan? Vuonna 1992 ”ohjelma” kuitenkin päivitettiin, kun filosofi sai uuden sydämen, joka pelasti hänen henkensä. Päivityksessä oli kuitenkin bugeja: uusi sydän aiheutti Nancyn ruumiissa hylkimisreaktion ja sen seurauksena syövän. Filosofi selvisi tästäkin. Ehkä kaiken tämän vuoksi Nancy voi kirjoittaa niin painavasti:

> ”Kuolemalla ei ole hahmoa eikä subjektia. Se ei odota minua lopussa ikään kuin toinen minä, joka vielä olisi tyhjyydessä ja saapuisi sieltä minua kohti. Pikemminkin kuolema on täällä aina, kun minä olen täällä, se on välittömästi kaikki luuni, koko ruumiini. Se on koko se ulottuminen, joka asettaa minut ulos, *res extensa*, joka on vastakkainen *res cogitansille* ainoastaan siinä mielessä, että se asettaa *res cogitansin* ulos ja altistaa sen omalle itselleen. On aika panna kuolema sinne, missä se on: asioihin, kaikkia asioita koskettavaan yhteyteen ja altistumiseen, siis maailmaan.”[2]

Nancy ymmärsi, ettei kuolema ole lopulta juuri mitään. Se ei ole Kuolema, joka sublimoi elämän, eikä negatiivisuutta, joka odottaa meitä jossain pyyhkiäkseen meidät pois. Sen sijaan se on erottamaton ruumiista ja maailmasta. Se on se, mikä tekee ruumiista ruumiin ja saa ruumiit olemaan keskenään maailmassa. Nancy kirjoittaa toisaalla:

> ”Kuolema on puhdas ’jonakin’ vailla ominaisuuksia tai määritteitä. Se on ruumiittomuus sellaisenaan, siis ruumiin ulos asettumista.”[3]

Kuolema ei ole juuri mitään ja silti sen voi lukea kaikkialta, se on ikään kuin kirjoittunut sisään kaikkeen, ohjelmoitu jokaiseen ruumiiseen. Nancyn ontologiassa ainoastaan ruumiita on olemassa, mutta niiden lisäksi ”on” ”jotain”, joka nimenomaan ei ole mitään mutta saa ruumiit olemaan ruumiina, siis äärellisinä, toisiaan rajoillaan koskettavina, ja tuolla ”jollain” itsellään ei ole ruumista. Siksi sitä ei oikeastaan *ole*, siksi emme voi kohdata sitä. Se voi olla ainoastaan representaationa, fiktiona, jolle olemme antaneet nimen kuolema.

Kuoleman kuvainnollisuus käy kouriintuntuvaksi nyt, kun tahtoisin sanoa Nancysta jotain merkityksellistä. Olen ollut hänen ajattelunsa kanssa tekemisissä hyvin pitkään, ja vuonna 2020 tämä ”tekemisissä oleminen” sai uuden ulottuvuuden, kun aloin kääntää *Singulaarista pluraalista olemista* suomeksi. Kahden kielen rajapinnalla liikkuminen tuntui erityisen intiimiltä, ikään kuin kaksi ajattelua puristuisivat toisiaan vasten ja tunnustelisivat, miten ne sopisivat yhteen kaikkein herkimmällä tavalla. Tahtoisin tässä tekstissä kuitenkin sanoa jotain yleisempääkin, jotain mikä ei rajoittuisi vain henkilökohtaiseen kokemukseeni Nancyn kanssa ajattelusta, mutta lauseet, joita yritän luonnostella, kuulostavat yhtäkkiä todella kliseisiltä: yksi aikamme syvällisimmistä ajattelijoista on poistunut keskuudestamme, hänen ajattelunsa jätti lähtemättömän jäljen, joka jää maailmaan, vaikka hän itse on poissa… Sanat jäävät hapuilemaan merkityksiään, asettuvat tyhjiksi kuoriksi ja korulauseiksi. Voiko kuolemasta lopulta edes puhua muuten kuin kliseillä?

Kuolema ei ole henkilökohtaista

Nancy ymmärsi kenties paremmin kuin kukaan, että kuolema ei ole yksilön asia, vaan se koskettaa aina yhteisöä: koska kukaan ei voi todella kokea kuolemista, kuvaukset kuolemasta on opittu yhteisöltä. Tavallaan kuolema on vain joukko ilmauksia, eufemismeja ja kliseitä, joita kierrätetään muistopuheissa ja -kirjoituksissa, toistellaan, jotta kuolema *olisi olemassa* meidän maailmassamme, jotta jokainen saisi lopulta oman kuolemansa. Nancy pukee tämän sanoiksi hyvin:

> ”Kuolemasta tulee minun kuolemani, kun toiset sanovat ’hän on kuollut’. Kuolemani ei ole, eikä tule olemaan, missään muualla. Kuolemani on ’oma’ mahdollisuuteni

> siinä määrin kuin siinä katoaa mahdollisuus 'minun omaani', *siis* siinä määrin kuin 'minun omuuteni' on aina jo valmiiksi toinen ja täten ainutkertaisen moninainen. Lauseessa 'hän *on* kuollut' on nimenomaan kysymys olemisesta – olemisesta kanssaolemisena."[4]

Katkelmasta käy ilmi, että kuolema on Nancyn mukaan olemassa vain sikäli kuin on olemassa toisten ihmisten puhetta kuolemasta. Heidän puheissaan kuolemasta tulee *totta*. Ja heidän puheissaan kuolemasta tulee *jonkun* kuolema, singulaarinen kuolema. Muunlaista kuolemaa ei edes ole olemassa, sillä kuolema ei ole negatiivisuutta eikä universaali Kuolema, jonka voisi irrottaa singulaarisesta kuolemantapauksesta. "Jonkun kuolema" ei kuitenkaan tarkoita, että kuolema olisi "jonkun oma" tai "omin mahdollisuus" siinä mielessä, että kuolema kuuluisi vain ja ainoastaan kuolevalle itselleen. Päinvastoin kuolemassa "katoaa mahdollisuus 'minun omaani'". Minun omani, minun kuolemani ovat olemassa vain sikäli kuin on toisia ihmisiä, jotka jäävät lausumaan sen, tekemään siitä representaation, kliseen. Omuus ja kuolema muodostuvat kanssaolemisen verkostoissa.

Minä olen nyt tilanteessa, jossa olen jäänyt lausumaan sanat "hän on kuollut", jäänyt tekemään Nancyn kuolemasta jotain, mikä on tapahtunut, sillä "kuolema tapahtuu olemukseltaan kielenä"[5], kuten Nancy toteaa. Se tapahtuu tässä kirjoituksessa. Tavallaan lause "hän on kuollut" on kaiken kirjoituksen alku, representaatioiden representaatio, sillä se on representaatio, fiktio, kuva siitä, mitä ei voi käsittää, fiktion ja kirjallisuuden alkupiste niin kuin Maurice Blanchot sen ajattelee. Tässä tapauksessa muistokirjoitusta voisi pitää kaiken kirjallisuuden paradigmana: sen tarkoituksena on vain sanoa "hän on poissa", seikka, joka voi "olla olemassa" vain kielellisenä kuvauksena.

Nancy ei kuitenkaan halunnut tehdä laadullista eroa todellisuuden ja representaation välillä. Itse asiassa tällainen eronteko on hänen mukaansa yksi länsimaisen filosofian suurimmista väärinkäsityksistä. Lauseessa "hän on kuollut", siis representaatiossa kuolemasta, ei ole lopulta niinkään kyse fiktiosta tai jonkin "todellisen" poissaolosta. Jos palataan edellä olleen lainauksen viimeiseen virkkeeseen: "Lauseessa 'hän *on* kuollut' on nimenomaan kysymys olemisesta – olemisesta kanssaolemisena." Nancyn mukaan oleminen ei ole erillisten ja itse itsensä maailmaan asettavien subjektien olemassaoloa. Olemisen lähtöasetus on se, että olevia on monta. Lauseen "hän on kuollut" kohdalla tämä käy ilmeiseksi, sillä lauseen viittauskohdetta ei ole enää olemassa maailmassa. Tai pikemminkin sitä ei ole olemassa yhtenä subjektina, jonka voisi osoittaa. Se on kuitenkin olemassa ihmisten puheissa, tarinoissa, valokuvissa, ajatuksina ja tunteina. Se on hajallaan ympäri maailmaa. Lopulta samaa voisi sanoa myös elävistä. Onko mahdollista poimia maailmasta yksi subjekti ja todeta "tässä hän on, juuri tässä eikä missään muualla"? Elävällä on toki ruumis, mutta onko se sama asia kuin selvärajainen subjekti? Eikö ruumis levittäydy, eivätkö sen rajat kulje sen fyysisten ääriviivojen ulkopuolella, sen kyvyissä ja potentiaalissa, sen haluissa, toisten ihmisten ihoilla, eikö ruumis jatku työkaluissa, virtuaalitodellisuudessa, kirjoituksessa, eikö se voi saada joskus rintaansa toisen ihmisen sydämen?

Totesin aiemmin, että Nancyn ontologiassa vain ruumiita on olemassa. Juuri ruumiit ovat niitä kuuluisia singulaarisia pluraalisia: niitä on aina monta – niitä ei voi olla olematta monta – ja jokainen niistä on aivan omanlaisensa – karvainen, torahampainen, akselinsa ympäri pyörivä, sähköinen, värähtelevä, tämä ihmisruumis, tuo ihmisruumis, joka kerta erityinen ruumis, kirjoitettu ruumis. Ruumis rikkoo todellisuuden ja representaation välisen rajan. Kirjoitan "Nancy *kirjoittaa*" ikään kuin hän edelleen olisi olemassa, ja näin hänen korpuksensa jatkaa kirjoittumistaan. Toistelemme ilmaisuja "Jean-Luc Nancy väittää... ", "Jean-Luc Nancyn mukaan…", "kuten Jean-Luc Nancy toteaa…" ja luomme näin korpusta edesmenneelle: *hoc est enim corpus suum.*

Ihminen ei ole vain ruumis, vaan hän voi myös tehdä ruumiin ja kajota ruumiiseen monilla eri tavoilla. Juuri tähän liittyy olemassaolemisen vastuu, josta Nancy puhuu: ruumiina ruumiiden keskuudessa oleminen laittaa olemisen välttämättä vastuuseen. Me olemme nimenomaan vastuussa ruumiista, oli se sitten kuolleen ruumis, joka on haudattava, vastasyntyneen ruumis, eläimen ruumis, planeetan ruumis tai edesmenneen kirjallinen korpus.

Tap-tap, tap-tap, tap-tap, Nancyn sydän jatkaa sykkimistään kirjain kirjaimelta sormieni naputellessa ruudulle ajatusten sydänkäyrää. Nancyn korpus minun sormieni varassa. Tap-tap ja vielä kerran tap. Vielä kerran. Ja vielä kerran. Joka kerta omalla erityisellä tavallaan tap. Niin että käyrän suuntaa on mahdoton ennustaa. Sen liike määrittyy joka lyönnillä uudestaan ja siksi joka lyönti vaatii vastuun uudelleen ottamista. Tap-tap tap-tap, ajattelullakin on ruumis, ja näin minun ja edesmenneen ruumiit koskettavat toisiaan.

Viitteet & Kirjallisuus

1 Jean-Luc Nancy, Tunkeilija (L'Intrus, 2000). Suom. Kaisa Sivenius. Teoksessa *Filosofin sydän*, Helsinki, Gaudeamus 2010, 132.

2 Jean-Luc Nancy, Res ipsa et ultima. Teoksessa *La pensée dérobée*. Éditions Galilée, Paris 2001, 182–183.

3 Jean-Luc Nancy, *Singulaarinen pluraalinen oleminen* (Être singulier pluriel, 1996). Suom. Viljami Hukka & Anna Nurminen. Tutkijaliitto, Helsinki 2021, 148.

4 Sama, 151.

5 Sama, 148.